

de gemiddelde Nederlandse werknemer. Het blijkt dat hoogbegaafde werknemers over het algemeen aangeven een goede aansluiting te hebben met hun werk en organisatie. Ze hebben het gevoel dat ze goed presteren en hun functie goed uitoefenen, en dit gevoel is beter dan het Nederlands gemiddelde. Ook zijn ze redelijk zelfverzekerd over hun prestaties. In overeenstemming met wat hiervoor al werd beschreven geven de hoogbegaafden die in loondienst zijn wel vaker aan dat ze boven hun werk zijn uitgestegen en geen uitdaging meer hebben. Verder valt het op dat hoogbegaafden in loondienst gemiddeld minder bevoegen zijn dan de gemiddelde Nederlander, en ook minder bevoegen dan de hoogbegaafden in een zelfstandig beroep. Zelfstandige worden lijkt dus goed te passen bij hoogbegaafden. De onderzoekers geven als suggestie om de hoogbegaafde werknemer meer autonomie te geven, de arbeid passender te laten zijn, en de werknemer meer uitdaging te geven door de werkdruk te verhogen en meer verantwoordelijkheden te geven.

Dit laatste sluit aan bij een onderzoek onder hoogbegaafden naar de kenmerken van een voor hen goede leidinggevende (Nauta, Ronner en Brasseur, 2012.) Daarin werd de conclusie getrokken dat hoogbegaafden sterke behoefte hebben aan autonomie in hun werk en daarbij een leidinggevende die hen vertrouwt. Ze hebben last van een leidinggevende die teveel controleert en stuurt en die hen bedreigend vindt.

Al met al is het voor hoogbegaafden erg belangrijk om hun werk en arbeidsomstandigheden zodanig in te richten dat zij hun talenten zo goed mogelijk kunnen ontplooiën en de valkuilen die met deze talenten meekomen kunnen omzeilen. Daarbij lijkt vooral de aard en de inhoud van het werk belangrijk. Dit moet uitdagend zijn en zeker niet eentonig. Er moeten ontwikkelingsmogelijkheden in zitten en liefst ook een vorm van zingeving. Daarnaast lijkt het belangrijk om inzicht te hebben in de eigen mogelijkheden en valkuilen. Het is mooi als dit besproken kan worden met collega's. Een goede afstemming met de leidinggevende is in ieder geval van groot belang. Hoogbegaafdheid is als een goed stuk gereedschap. Je kunt er mooie dingen mee maken, maar je moet wel weten hoe je ermee moet werken.

Voor gebruikte bronnen/literatuurlijst: zie www.tijdschrift-talent.nl

Over de auteurs

Bruno Emans is onderzoeker en in die hoedanigheid doet hij onderzoek voor het IHBV, onder andere naar hoogbegaafdheid en arbeidsmarkt.

Noks Nauta is bestuurslid van het IHBV en Werkt onder andere aan deskundigheidsbevordering omtrent hoogbegaafdheid bij professionals, zoals psychologen en artsen.

AANRADER

Individuele leerlijnen, eigenaar zijn van je eigen leerproces, leren reflecteren, creativiteit, keuzemogelijkheden, versnellen daar waar het kan, uitdaging, verdieping én verbreding zijn begrippen die in de literatuur over hoogbegaafde leerlingen al decennialang de boventoon voeren. Tegenwoordig worden ze ingezet voor alle leerlingen, voor een goede ontwikkeling. We hebben de talenten van onze kinderen hard nodig om de complexe problemen in de wereld te lijf te gaan.

Na een werkconferentie over talentontwikkeling op onze school snuffelde ik, nog in gedachten aan de middag, in mijn boekenkast en kreeg ik het boek 'Mindset, de weg naar een succesvol leven' van Carol S. Dweck in handen. Een aanrader voor ouders en docenten. Ze heeft tientallen jaren onderzoek gedaan in haar praktijk naar prestatie en succes, en het belang ontdekt van onze mindset. Ze onderscheidt een op groei gebaseerde, meer positieve mindset en een statische, meer negatieve mindset. Als ik kijk naar onze school en andere scholen, dan lijkt het alsof we ons langzamerhand meer richten op een op groei gerichte mindset. We willen dat onze leerlingen hun talenten ontdekken en ontwikkelen. Kinderen met een op groei gerichte, positieve mindset gedijen bij uitdaging. Hoe groter de uitdaging, hoe meer ze zich inspinnen. Talent wordt gewaardeerd, maar er is meer bewondering voor de inspanning. Ongeacht je capaciteiten is inzet dat wat talent doet ontvlammen en omzet in prestaties. Worden is beter dan zijn, het proces belangrijker dan het product. Docenten weten dat het tijd kost om mogelijkheden tot bloei te laten komen, kinderen moeten dat nog leren.

Groeien kost tijd. Gun kinderen de rust om in zes jaar tijd het gymnasium of vwo te halen. Geef ze de gelegenheid om zichzelf te leren kennen, hun talenten te verkennen. Bied zowel verbreding als verdieping aan en zorg dat ze zich optimaal ontwikkelen, zodat ze de toekomst vol vertrouwen tegemoet zien. De statische mindset staat mensen de luxe niet toe om te worden, ze moeten er al zijn.

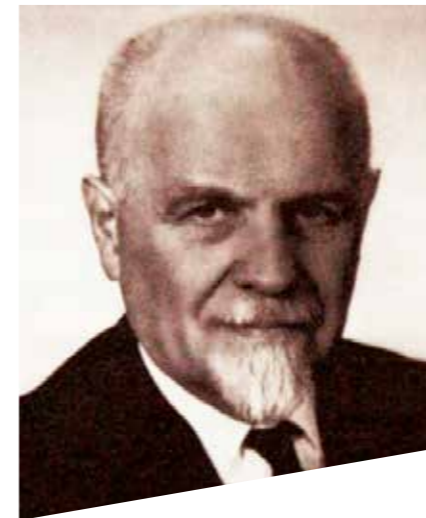

COLUMN
Lidy Mulders is hoogbegaafdheidsspecialist en heeft al meer dan 10 jaar ervaring met plusklassen in het middelbaar onderwijs.

Onderzoek

Kennis van Dabrowski over de hoogbegaafde

Het ontbrekende puzzelstukje om de hoogbegaafde beter te begeleiden

Regelmatig lees en hoor ik verhalen over de hoogbegaafde die zich onbegrepen of niet uitgedaagd voelt. De hoogbegaafde die niet de juiste manieren aanleert om moeilijke, ingewikkelde vraagstukken aan te pakken. Die zichzelf niet (er)kent, niet weet wat hij wil/kan, die veel kritiek heeft en die kritiek te pas en te onpas uit maar zonder echt gehoord te worden, waardoor hij zich in zijn geheel niet op zijn plaats voelt in de groep.

Inzicht in de kenmerken van de hoogbegaafde en het Triadisch Interdependentiemodel (zie kader) kan tot steun zijn bij de begeleiding van de hoogbegaafde. Toch stuiten de hoogbegaafde en zijn begeleider nog te vaak op wederzijds onbegrip waardoor de ontwikkeling van de hoogbegaafde stroef verloopt.

Denkend aan alle kenmerken, beseffen we dan wel voldoende wat ze ons vertellen? Wat betekent het als wordt gezegd dat de hoogbegaafde "een brede belangstelling" heeft? Wat als het echt een hele brede belangstelling is, van wiskundige vraagstukken tot taalkundig/communicatieve? Kunnen we als begeleider wel begrijpen wat het inhoudt als een leerling op elk vlak enorm verdiepende vragen stelt en een leerhonger laat zien. En wat als een zesjarige met vragen komt over de zin van het leven? Kunnen we hem dan wel uitnodigen daarover te praten in de klas? Dagen we de hoogbegaafde wel voldoende uit?

Het zal hem zeker plezieren als u in gesprek gaat over hoe hij zichzelf ziet, over zijn dromen, over wat hij fijn vindt om te doen en wat niet. De eigenschappen van een hoogbegaafd kind roepen, nee schreeuwen om die aandacht. Hij wil nadenken, heeft honger naar allerlei levensvragen, vraagt zichzelf ook continue af wat de zin

van het leven is en wat voor hem de zin van het leven inhoudt. Maar beseffen we als begeleider wel de diepe intentie die hij heeft voor menig onderwerp en waar die diepe intentie vandaan komt?

HOOGBEGAAFDHEID EN INTENSITEIT

De kennis die de Poolse psycholoog en psychiater Kazimierz Dabrowski (1902-1980) ons over het hoogbegaafde kind geeft, biedt meer inzicht in de intensiteit van zijn kenmerken. Die intensiteit mag dieper tot ons doordringen; het is noodzakelijk om de hoogbegaafde beter te begrijpen.

Dabrowski sprak over drie factoren die een rol spelen in zijn persoonlijkheidsontwikkeling:

1. Zijn aanleg, talenten en capaciteiten (de drie persoonlijke factoren van Renzulli-Mönks), gesteund en aangedreven door een overgevoeligheid. Die overgevoeligheid is een indicator van hoogbegaafdheid die voeding en ondersteuning geeft aan zijn talent.
2. Zijn omgeving (de drie omgevingsfactoren van Renzulli-Mönks) waar hij in een continue wisselwerking mee in verbinding staat.
3. Zijn wil om te veranderen, bestaande uit interne, autonome, al of nog niet bewuste processen die

Tekst: Antoinette Gerichhausen

kiezen om zijn aanleg/talent en de invloeden van de sociale omgeving te accepteren, te versterken, te beperken of te verwerpen.

De eerste twee factoren zijn vergelijkbaar met de factoren uit de twee triades van Renzulli en Mönks. De derde factor 'zijn wil om te veranderen' maakt dat het kind voortdurend met zichzelf in conflict is. Hij breekt zijn eigen normen en waarden continue weer af om te vervangen door andere, beter passende.

Dabrowski geeft verder aan dat 'aanleg en talent' bij de hoogbegaafde gesteund wordt door een overgevoeligheid; dat is die intensiteit die hen kenmerkt. Dabrowski is samen met Piechowski gekomen tot de volgende vijf overgevoeligheden (Hoogbegaafd Vlaanderen, 2005):

- Psychomotorische overgevoeligheid, de capaciteit om actief en energiek te zijn.
- Overgevoeligheid van de zintuigen, de capaciteit tot zintuiglijk genieten.
- Intellectuele overgevoeligheid, de activiteit van de geest. Is niet hetzelfde als intelligentie! De aanwezigheid van deze gevoeligheid leidt tot een constante drang naar het vergaren van kennis en het op zoek zijn naar de waarheid. Dus het gaat om een intellectuele honger naar waarheid.
- Overgevoeligheid van de verbeeldingskracht, de capaciteit tot gedetailleerde en levendige visualisaties.
- Emotionele overgevoeligheid, de aanwezigheid van een emotionele intensiteit die leidt tot het ervaren van complexe, intense gevoelens en emoties.

Als een of meerdere gevoeligheden duidelijk aanwezig zijn en dus "over" aanwezig zijn, heel intensief worden beleefd, dan is het betrokken kind voor die belevingsdimensie(s) sneller geprikkeld dan het gemiddelde kind. Bovendien verschilt zijn beleving in kwaliteit. Die overgevoeligheid is de voeding en ondersteuning van de hoogbegaafde waarmee hij zich persoonlijk ontwikkelt.

OVER DE SCHRIJVER EN HAAT METHODE SPAANS

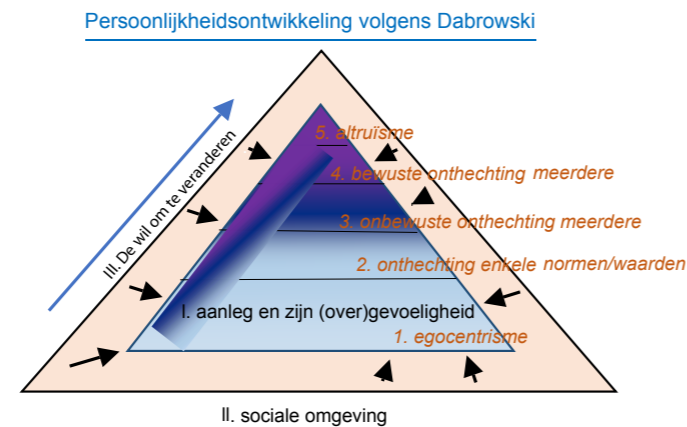
Antoinette Gerichhausen is moeder van drie inmiddels volwassen kinderen. Ze studeerde aan de HEAO in Arnhem (afgerond in 1983) en Romaanse Talen aan de Radboud Universiteit in Nijmegen (afgerond in 2012). Daarnaast bezit ze een 'inner-drive' om de hoogbegaafde te stimuleren vooral te leven op zijn eigen prachtige wijze. Gedwongen door de vragen van haar kinderen tijdens de opvoeding heeft ze verdiept in dit onderwerp en tegelijkertijd een driedelige leer methode Spaans ontwikkeld speciaal afgestemd op de hoogbegaafde basisschoolleerling die ermee op eigen snelheid en niveau Spaans kan leren.

Het eerste deel van de leer methode is bedoeld voor de leerling van groep 3 en 4 en heet Soy Don Toro. Dit deel bespreekt met de leerling een aantal verdiepende

De persoonlijkheidsontwikkeling, zijn wil om te veranderen, verloopt van een egocentrische persoonlijkheid, die zich conformeert aan de algemeen heersende normen en waarden, via onthechting van die heersende normen en waarden naar een persoonlijkheid die eerst onbewust en later bewust zijn eigen normen en waarden kiest. Empathie en altruïsme zijn op het laatste niveau prominent aanwezig. Er zijn vijf niveaus te onderscheiden.

VIJF NIVEAUS VAN PERSOONLIJKHEIDSONTWIKKELING

Opgemerkt wordt dat de meeste mensen in de samenleving groeien van niveau 1, egocentrische persoonlijkheid, naar niveau 2, onthechting van enige algemeen heersende normen en waarden. De hoogbegaafden groeien over het algemeen al op jonge leeftijd naar niveau 3, onbewuste onthechting van meerdere heersende normen en waarden. Terugglijden naar niveau 2 is op niveau 3 niet meer mogelijk. Niveau 4 is de ontwikkeling van een persoonlijkheid die zich bewust onthecht van meerdere normen en waarden. Niveau 5 is de ontwikkeling naar eenwording met eigen normen en waarden; voorbehouden voor mensen als Dalai Lama en Mahatma Ghandi (Hoogbegaafd Vlaanderen, 2005). Schematisch kunt u het zich als volgt verbeelden:

levensvragen en sluit daarom mooi aan bij dit artikel. Naast een uitdaging in lesstof in het Spaans kan de leerling in dit deel van de leer methode met name gesprekken voeren over wat hem bezighoudt. Het is een aanzet om zichzelf beter te leren begrijpen en om samen met zijn begeleider te leren beter begrepen te worden. Op de website van juanyrosa.nl kunt u informatie vinden over de leer methode en kunt u het eerste hoofdstuk van elk deel downloaden.

Mocht u vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit artikel, dan kunt u haar contacteren via antoinettegerichhausen@gmail.com. U kunt ook een bezoek brengen aan de Facebook pagina 'juanyrosadeespanja' of aan de LinkedIn groep 'Spaanse les met Juan y Rosa'.

AANWEZIGE KENNIS OVER HET JONGE HOOGBEGAAFDE KIND

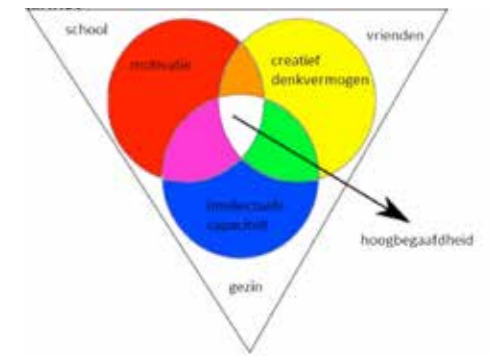
Mönks en Ypenburg hebben in 1995 een aantal kenmerken opgesomd van het hoogbegaafde kind. Hij heeft in psychologisch opzicht een ontwikkelingsvoorsprong, is nieuwsgierig en leergierig, beschikt over veel energie, kan taakgericht en geconcentreerd aan een taak bezig zijn maar kan soms ook aan meerdere taken tegelijk werken, hij heeft een uitstekend geheugen, een brede belangstelling en een apart gevoel voor humor, is perfectionistisch, werkt graag zelfstandig en op zijn eigen manier, denkt op buitengewoon jonge leeftijd na over de zin van het leven, leert zichzelf vaak lezen en schrijven, heeft een eigen manier van rekenen, een ruime woordenschat en legt snel verbanden tus-

sen verschillende gebeurtenissen. Ook geven zij aan dat het voor de ontwikkeling en opbouw van zijn zelfbeeld van groot belang is dat reeds op jonge leeftijd wordt ingegaan op zijn bijzondere ontwikkelingsbehoeften. Het onderkennen, het negeren of zelfs afremmen van leerhonger en weetgierigheid kan al vroeg tot een verstoring van een gezonde en harmonieuze ontwikkeling leiden.

Om de individuele ontwikkeling zo optimaal mogelijk te laten verlopen ontwikkelden Mönks en Renzulli het Triadisch Interdependentiemodel dat de positieve onderlinge samenhang en een wederzijdse afhankelijkheid aangaf tussen twee tria-

des, bestaande uit drie persoonlijke en drie omgevingsfactoren.

Triadisch Interdependentiemodel van Renzulli-Mönks

Renzulli en Mönks geven met hun model aan dat de omgeving grote invloed heeft op het wel of niet hoogbegaafd kunnen zijn. Zij stellen dat de omgevingsfactoren in de sociale interactie met de hoogbegaafde de motivatie en creativiteit af kunnen remmen waarmee er volgens hen niet meer gesproken kan worden van een hoogbegaafd persoon maar van een hoog intelligent persoon. Dabrowski schetst dat de omgeving in continue wisselwerking is met de hoogbegaafde en invloed uitoefent op zijn in aanleg aanwezige (over)gevoeligheid en daarmee op zijn ontwikkeling.

Dabrowski (in Nelson, 1989) onderzocht hoogbegaafden van alle leeftijden en ontwikkelde zijn *Theory of Positive Disintegration* (TPD). Zijn visie stond zeer afwijkend tegenover de visie binnen de klassieke psychologie die de fase van desintegratie als een neurose beschouwde die bestreden moest worden. Dabrowski stelt dat het geen negatieve fase is maar een positieve die nodig is voor persoonlijke groei. Zijn tijdsgenoot Piechowski heeft zijn TPD ingebracht in het onderzoek over en onderwijs aan hoogbegaafden. In Amerika en Canada wordt zijn visie al geruime tijd ingezet op de begeleiding van deze jonge mensen waarbij Linda Silverman een vooraanstaande rol speelt. Het meetinstrument om de zogenoemde emotionele overgevoeligheden te meten, ontwikkeld door Piechowski, is nog in een experimentele fase en wordt in Amerika en Canada verder uitgewerkt (Krachtig Bewustzijn). In Nederland krijgt deze visie sinds kort ook meer aandacht.

HOOG INTELLIGENT VERSUS HOOGBEGAAFD

Linda Silverman, die werkt met de theorie van Dabrowski in Amerika en Canada, maakt een verhelderend onderscheid tussen hoogbegaafde en hoog intelligente leerlingen. Ze stelt dat hoogbegaafdheid kleurenblind is en in alle lagen van de bevolking voor komt, rijk of

arm, man of vrouw. Van jongs af aan valt hoogbegaafdheid op, dat zich niet gelijkmatig hoeft te ontwikkelen. Een kind kan intens diep nadenken over zingeving en tegelijkertijd nog niet in staat zijn om zijn schoenen te strikken. De denkprocessen zijn complex en ze kunnen diepe emoties beleven. Hoogbegaafden zijn 'te' in alles, te gevoelig, te intens, te gedreven, te eerlijk, te idealistisch, te moreel, te perfectionistisch en te veel voor andere mensen. Ze proberen zich hun hele leven in de groep aan te passen maar blijven zich ongepast voelen. Deze intensiteit is noodzakelijk om te erkennen, zodat we voorkomen dat de hoogbegaafde zichzelf gek verklaard. Hoogbegaafdheid moet volgens Silverman uit het concept van presteren gehaald worden, de hoogbegaafde heeft in tegenstelling tot het hoog intelligente kind geen prestatiedrang (Linda Silverman, 2007).

CONCLUSIE

Erkenning en waardering van de aanwezige overgevoeligheid bij de hoogbegaafde en het besef van een persoonlijkheidsontwikkelingsdrang vormen het missende puzzelstukje voor een goede begeleiding. Die intense gevoeligheid van de hoogbegaafde zet aan tot het intens beleven van gebeurtenissen in zijn leven, tot het diep nadenken erover en tot het stellen van vragen. Het maakt dat de hoogbegaafde zijn persoonlijke normen en waarden accepteert, versterkt, beperkt of verwerpt en dan vervangt door andere. Die overgevoeligheid, die de motor is van zijn persoonlijk ontwikkelen, zou mijns inziens toegevoegd moeten worden aan de lijst met kenmerken van de hoogbegaafde. Het is van belang dat het erkennen en waarderen van die overgevoeligheid een essentieel onderdeel wordt bij de begeleiding van het jonge kind. En hopelijk brengt ons dit inzicht weer een stapje dichterbij de kennis over de hoogbegaafde en leert hij zich te ontwikkelen op zijn eigen wijze. Het mooiste geval komt hij zelfs helemaal tot bloei.